

N:o 21.

Ank. till Riksd. Kansli den 13 Mars 1872, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8, i fråga om anhållan till Kongl. Maj:t derom, att ledigblifvande tjänster inom Stats-departementenas expeditioner och de förvaltande embetsverken icke måtte annorledes än på förordnanden återbesättas.

I motion N:o 57 har Herr *O. B. Olsson* yrkat, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes förordna, att tills vidare, och intill dess frågan om åtgärder för en förenklad anordning af göromålen i de till statsförvaltningen hörande embetsverk och myndigheter blifvit slutligen handlagd, ledigblifvande tjänster inom statsdepartementenas expeditioner samt hos öfriga till förvaltningen hörande embetsverk och myndigheter icke måtte tillsättas, utan endast förordnande att sköta nämnda tjänster meddelas.

Motionären synes hafva med sitt förslag afsett att undanrödja eller förminska en del hinder och kostnader, förbundna med genomförandet af sådana reformer i statsförvaltningen, som afses i Riksdagens skrifvelser i detta ämne till Kongl. Maj:t åren 1868 och 1871. För sin framställning har han haft en anledning deruti, att den tid numera ej gerna kan vara afvägsen, då de i nyssnämnda skrifvelser ifrågakända förändringar, för hvilkas syftning jemväl Kongl. Maj:t mer än en gång uttalat sin nitälskan, må kunna vinna sin lösning.

Såsom stöd för sitt förslag skulle motionären hafva kunnat åberopa ett föregående fall för vid pass ett halft århundrade sedan. Också i den tiden stod denna fråga på dagordningen; också då ifrågasattes vid Riksdagen en framställning till Kongl. Maj:t om, att en del tjänster tillsvidare icke måtte vid inträffande ledigheter återbesättas annat än tillfälligtvis. Det torde vara af intresse att erinra sig, huru frågan då behandlades.

Innan Utskottet öfvergår till redogörelse för här åsyftade fall från åren 1818 och 1823, torde det tillåtas Utskottet kasta en blick något längre tillbaka, till tiden för det konstitutionela statskicketets pånyttfödelse i vårt land, år 1809. Då var det Kongl. Maj:t, som genom sin Proposition till Rikssens Ständers Stats-Utskott 5 Juli 1809 väckte frågan om förenklingar i statsmaskineriet till lif, i det Kongl. Maj:t uttalade benägenhet att sorgfälligt iakttaga alla utvägar till indragningar i statsverkets utgifter, som vore förenliga med riksstyrelsens tillbörliga handhafvande, och uppdrog åt Stats-Utskottet att uppgifva de besparingar, som enligt dessa grunder kunde finnas nyttiga och rättvisa; hvarvid Kongl. Maj:t tillika yttrade den förmodan, att vid en förbättrad gång af de allmänna ärendena dessa skulle, med lindring i statens kostnad, kunna lika noggrannt som förut vårdas och behandlas af färre, dock till en del bättre lönade embets- och tjänstemän.

Denna framställning af Kongl. Maj:t föranledde en Rikssens Ständers skrivelse af 3 Januari 1810 till Kongl. Maj:t med hemställan om tillsättande af en komité af nitiske, driftige och kunnige män för att, med iakttagande af de i den Kongl. Propositionen angifna grunder, utarbeta en fullständig plan till förändringar och förenklingar, och gingo Rikssens Ständer ända derhän i frikostigt nit för saken, att de anslogo två belöningar, den ena å 500 och den andra å 250 riksdaler, för dem, som ingåfve tjenligaste förslag till reglering af arbetet inom rikets hofrätter, kollegier och styrelseverk, om hvilka nationalbelöningar Kongl. Maj:t lät införa underrättelser i tidningarne. I afvaktan på sådana förslag och infortrade utlåtanden dröjde Kongl. Maj:t till Oktober 1811 med den begärda komiténs tillsättande, hvarmed i sin tid så tillgick, att Statsministern för utrikes ärendena blef ordförande, och att till ledamöter förordnades sju presidenter i verk, som voro i fråga att reformeras, med åläggande för kollegiernas presidenter att sjelfve utse ytterligare en ledamot från hvarje kollegium att i komitén inträda.

Med anmärkningsvärd skyndsamhet utförde denna komité sitt uppdrag. Efter att ha granskat en inkommen prisskrift och många utlåtanden, afgaf komitén redan i Maj 1812 ett betänkande till Kongl. Maj:t, som 12 påföljande Juni meddelade detsamma till Stats-Utskottet. Förslaget befanns emellertid icke vara sådant, som Riksdagen förväntat. Några ändringar voro visserligen tillstyrkta, men föga betydande, och flertalet af komiterade hade till protokollet uttalat den mening, att kollegiernas och embetsverkens bibehållande i deras dåvarande skick vore i grundlagen försäkradt. Rikssens Ständer, som hade en annan uppfattning af denna sak, gjorde 24 Juli 1812 i skrivelse till Kongl. Maj:t den hemställan, att, då komiterade saknat både tid och ledighet ifrån andra embetspligter för att kunna ingå i den utförligare behandling af sitt uppdrag, som ämnet fordrat, en särskild komité till utarbetande af en fullständig plan för en enklare, säkrare och mindre kostsam förvaltning af rikets allmänna ärenden m. m. måtte tillförordnas, bestående af några om de åtskilliga styrelseverken kunnige och i allmänna hushållningen erfarna män hvilka skulle ega att, utan hinder af gällande lagar och författningar, fullgöra sitt

uppdrag, för hvars befrämjande Rikens Ständer utanordnade 3,000 riksdaler och dertill anhöllo, att Kongl. Maj:t om denna summa befunnes för komitén otillräcklig, ville af inkomstitlarnes öfverskott förskjuta ytterligare medel. *

Men ehuru Kongl. Maj:t i December 1812 i bref till statsberedningen omtalade sin afsigt att tillsätta den af Rikens Ständer begärda nya komitén, hade detta af någon anledning ännu icke kommit att ske, då 1815 års Riksdag sammanträdde, hvadan denna Riksdag fann sig föranlåten ytterligare begära förordnande för en komité att utarbete förslag till en allmän ny reglering af statens embeten och tjänster, tjänsters indragande, tjänstemännens lönesätt och pensionerande samt befrödringslagarnes förbättring, hvarjemte Rikens Ständer uttalade den önskan, att komitén icke måtte komma att bestå af blott embetsmän, som Kongl. Maj:t i nåder förordnar, utan ock af Rikens Ständers ledamöter, dem de sjelfve dertill utse bland sina fullmäktige i Banken och Riksgälds-kontoret, en af hvart stånd från hvardera verket.

Kongl. Maj:t synes emellertid icke längre med samma intresse hafva omfattat denna fråga. Äfven 1817—1818 års Riksdag sammanträdde utan att annat än förberedande åtgärder vidtagits, och utan att den begärda komitén ännu var tillsatt. Då beslöt Rikens Ständer sjelfva öfverlemnade åt ett sitt särskilda Utskott att utarbete och uppgifva allmänna grunder, icke allenast för indragning och sammansläende af öfverflödiga embeten och tjänster, utan ock för en förbättrad arbetsmetod. I sitt mycket märkliga utlåtande kritiserade Utskottet det skadliga förtrögnings-systemet med dess af motvigt ytterligare betungade maskineri och sökte vinna »den minst sammantrasslade utgrening af styrelsemakten ifrån dess medelpunkt till alla delar af statskroppen» genom återgång i lämpliga delar till 1634 års anordningar af kollegierna eller, såsom de då hette, Rikens *Consilia* såsom särskilda afdelningar af Rådet, handlande under ministers ledning å Konungens vägnar, sedan kollegiernas domsrätt blifvit öfverflyttad till domstolarne. Det var sålunda ett byråsystem, 1818 års särskilda Utskott ville införa, med måttligt antal tillräckligt aflönade och för sina tjänsters behöriga skötande påräkneliga tjänstemän; och Utskottets utförliga förslag jemte anmärkningar, som deremot framställes inom Ridderskapet och Adeln, samt Utskottets å dessa anmärkningar afgifna, ganska bestämda svar öfverlemnades i Juli 1818 till Kongl. Maj:t med anhållan, att en komité måtte förordnas »för att genast och verksamt företaga en ny reglering af rikets embeten och tjänster jemte ett förbättrat arbetssätt, så att komiténs förslag kan vid nästa riksdag för Rikens Ständer framläggas».

Denna framställning tillvann sig regeringens bifall. Kongl. Maj:t tillsatte nemligen 2 Februari 1819 en komité, som i Juni 1822 blef färdig med ett förslag, hvilket med bilagor — deribland dåvarande Kanslirådet von Hartmansdorffs vidlyftigt framställda särskilda mening förtjenar att såsom ett märkligt aktstycke nämnas — af Kongl. Maj:t den 4 Mars 1823 öfverlemnades till Rikens Ständer med hemställan, att Riksdagen äfven då måtte i och för den stora frågans grundliga be-

handling tillsätta ett särskildt utskott, hvilket och skedde; hvarefter Rikens Ständer straxt före jul samma år (22 December) i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhöllo, att de delar af samma förslag måtte befordras till verkställighet, hvilka Kongl. Maj:t funne leda till styrelsens förenkling och till inskränkning i embetsmännens antal.

På grund af dessa förarbeten, hvilka Utskottet ansett lämpligt återföra i minnet, följde, efter ytterligare utredningar 1828 och 1829 årens reformer och indragningar, hvilka förtjena allt erkännande såsom förbättringar, ehuru de visserligen icke blefvo så genomgående, som Kongl. Maj:t år 1809 antyde och 1818 års Riksdag tänkte sig, utan läto åtskilliga af den tidens önskningsmål kvarstå olösta, somliga ända till våra dagar, ehuru väl tid efter annan särskilda grenar af förvaltningen reformerats, exempelvis åren 1833, 1840, 1845 och 1858.

Men det ingår icke i denna framställnings syfte att vidare följa denna utvecklings gång från 1820-talet till våra dagar. Det var den särskildt på nu föreliggande detaljfråga tillämpliga erfarenheten från 1818 och 1823, som Utskottet ville framhålla.

I det här ofvan omnämnda betänkande, som afgafs af 1818 års Riksdags Särskilda Utskott, yttrar Utskottet bland annat: »Sluteligen torde Rikens Höglof. Ständer finna anledning att hos Kongl. Maj:t derom göra underdånig anhållan, att, när någon af de till indragning föreslagne tjänster blifver ledig, densamma ej måtte återbesättas, förr än den allmänna regleringen blifvit antagen; men om en sådan ledighet inträffade, att tjänsten ej kan vara vacant utan hinder för ärendenas gång, Kongl. Maj:t då i nåder ville provisionelt, eller med arvode, som ej öfverstiger lönebeloppet, constituera en dertill tjenlig person, på det den blifvande indragningsstaten ej må blifva för hårdt tryckande; hvarjemte torde kunna hemställas, om icke de vacanta Tjensters löner, som under tiden kunde besparas, finge tillfalla den blifvande Pensionsinrättningens fond». Denna framställning föranledde icke någon särskild åtgärd af 1818 års Riksdag; men då Riksdagen vid sin förut omfördälda skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en komités tillsättande bifogade det Särskilda Utskottets betänkande med flera handlingar »att till den blifvande komitén öfverlemnas», så erhöi Kongl. Maj:t på detta sätt kännedom om en utskottshemställan, mot hvilken ständerna icke haft något att invända.

Ehuru väl det icke skolat kunna förvåna, om Kongl. Maj:t under nyssnämnda förhållanden lemnat Utskottets hemställan om uppskof med tjenstetillsättningar utan afseende, blef detta ingalunda händelsen. Tvärtom erfar man af 1823 års Särskilda Utskotts betänkande, hurusom Kongl. Maj:t i Januari 1821 —»för att så mycket mera bereda tillfälle för de indragningar af ämbeten och tjänster, hvilka möjeligen kunde blifva en följd af de förändringar i nu varande Styrelseverk, som kunde komma att framdeles beslutas, utan att belasta Stats-Verket med fortfarande Löneanslag till personer, som under tiden, till erhållande af slike tjänster, kommo i fråga, i nåder beslöt, att intill detta Riksmöte icke återbesätta de ämbeten och tjänster, hvilka Kongl. Maj:t ansåge kunna blifva föremål för framdeles indragningar, och att en-

daet till sådana, som Kongl. Maj:t funne för ärendernes jemna gång ovillkorligen böra bestridas, provisionellt förordna skicklige personer att, emot tillgodonjutande af de tjensterna anslagne löner, såsom arfvoden, desamma under ledigheterne för-
rätta.»

Samma påtagliga skäl, som vid nyssnämnda tid gjorde en åtgärd, sådan som den af motionären nu föreslagna, gagnelig, synas Utskottet äfven för närvarande förefinnas, önskningsar att minska de hinder, som uppställa sig mot en nödig och nyttig förändring, samt att i någon mån nedbringa de med densamma förknippade kostnader och ersättningsanspråk. Under förutsättning att Riksdagen delar denna mening, tillåter sig Utskottet föreslå en framställning i motionens syfte från Riksdagen till Kongl. Maj:t, dock med den begränsning, att endast sådana tjenester, hvilka Kongl. Maj:t finner ifrågakomma att vid en omorganisation väsendtligen förändras eller möjligen försvinna, må vid uppkommande ledigheter tillsättas blott tills vidare och på förordnande.

Utskottet tillåter sig alltså vördsamt hemställa:

att Riksdagen så tillvida måtte bifalla herr O. B. Olssons ifrågavarande framställning, att Riksdagen beslutar i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, om och i hvilka fall ledigblifvande tjenester inom statsdepartementenas expeditioner samt inom öfriga till statsförvaltningen hörande ambetsverk och myndigheter, tillsvidare och intill dess frågorna om föreklade åberordningar af statsförvaltningen blifvit slutligen handlagda, lämpligen må kunna endast genom förordnanden uppehållas.

Stockholm den 12 Mars 1872.

På Utskottets vägnar:

G. S. Åkerhielm.